

Capitolul I

CONSIDERENTE GENERALE PRIVIND PROCEDURA PENALĂ

1. Noțiunea de procedură penală

Dreptul procesual penal este o ramură distinctă a sistemului de drept român care cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementează desfășurarea procesului penal. Dreptul procesual penal face parte din sfera ordinii de drept normative și constituie în cadrul acesteia un îndrumar obligatoriu pentru desfășurarea procesului penal, un tipar (model) normativ care trebuie să își găsească reflectarea cât mai deplină în realizarea concretă a procesului penal¹.

Procedura penală cuprinde normele procesuale și procedurale care reglementează modalitățile prin care dreptul penal este aplicat de către organele judiciare competente, precum și modul în care trebuie să se procedeze la aplicarea normelor dreptului penal.

Normele procesuale sunt regulile care prevăd ce acte trebuie îndeplinite pentru dinamizarea progresivă și coordonată a procesului penal, în ce condiții trebuie să intervină aceste acte și care anume organe judiciare sau persoane au dreptul, obligația sau facultatea de a le îndeplini.

Normele procedurale sunt regulile care prevăd în ce mod trebuie aduse la îndeplinire actele și măsurile procesuale pentru realizarea urmărilor pe care le poate produce fiecare din acestea, în vederea atingerii scopului activității procesual penale².

Conform art. 1 alin. 1 și 2 C. pr. pen., normele de procedură penală reglementează desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală. Aceste norme urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

Potrivit acestui text de lege sunt definite ca norme de procedură prevederile legale, care prin conținutul lor, se referă la desfășurarea procesului penal, în această sintagmă fiind incluse și orice alte proceduri judiciare dintr-o cauză penală, adiacente sau ulterioare procesului penal propriu-zis. Prin această reglementare legiuitorul a urmărit ca această

¹ G. Antoniu, C. Bulai, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, 2011, p. 304.

² În acest sens, a se vedea G. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 1-12.

categorie de norme să răspundă, în același timp, atât cerinței eficienței organelor judiciare, cât și necesității protecției drepturilor participanților la procesul penal¹.

De asemenea, este subliniată necesitatea ca aceste norme să fie în deplină concordanță cu prevederile Constituției, ale convențiilor și tratatelor la care România este parte, fie că este vorba sau nu de spațiul Uniunii Europene². În acest sens, textul art. 1 C. pr. pen., corespunde cu dispozițiile art. 20 alin. 1 din Constituția României, conform cărora dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Iar potrivit alin. 2, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

2. Definiția procesului penal

Procesul penal – ca definiție – reprezintă activitatea desfășurată de organele judiciare în conformitate cu legea, cu participarea apărătorului, a părților și a subiecților procesuali, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel încât orice persoană care a comis o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive, care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive³, dă imaginea unei activități organizate în care se urmărește aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de drept dedus spre rezolvare organelor competente⁴.

3. Fazele procesului penal

Prevederile Codului de procedură penală, împart procesul penal în 3 mari faze și o procedură intermediară:

3.1. Urmărirea penală

Urmărirea penală reprezintă prima fază a procesului penal, și constă în ansamblul activităților derulate de organele de urmărire penală în scopul strângerii probelor necesare

¹ N. Volonciu (coord.), A. Vasiliu, R. Gheorghe, *Noul Cod de procedură penală adnotat. Partea generală. Analiză comparativă, noutăți, explicații, comentarii*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 13.

² *Ibidem*, p. 14.

³ V. Dongoroz (colectiv), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1975, vol. I., p. 10.

⁴ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 14.

cu privire la existența infracțiunilor, identificarea infractorilor și la stabilirea răspunderii penale sau civile, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea lor în judecată¹.

În cadrul fazei de urmărire penală pot fi distinse 3 subdiviziuni, și anume:

- a) investigarea faptei – de la începerea urmăririi penale *in rem* până la continuarea cercetărilor față de suspect;
- b) investigarea persoanei – de la continuarea cercetărilor față de suspect/punerea în mișcare a acțiunii penale până la rezolvarea cauzei de către procuror;
- c) soluționarea cauzei de către procuror – soluțiile pot fi de netrimitere în judecată (clasare sau renunțare la urmărirea penală) și de trimitere în judecată (rechizitoriu).

3.2. Camera preliminară

În cazul în care sesizarea instanței s-a făcut prin rechizitoriu, faza de urmărire penală este urmată de procedura intermediară a camerei preliminare. Cu titlu de excepție, în cazul sesizării instanței prin acord de recunoaștere a vinovăției, cauza penală va evita parcurgerea procedurii de cameră preliminară și va trece, direct, în faza de judecată.

Procedura în cadrul camerei preliminare constă în dezbateră scrisă dintre procuror, inculpat, persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente asupra problematicii enumerate de art. 54 C. pr. pen. în cadrul căreia judecătorul se va pronunța cu privire la:

- a) Verificarea legalității trimiterii în judecată dispuse de procuror;
- b) Verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală;
- c) Soluționarea plângerilor împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată;
- d) Soluționează alte situații expres prevăzute de lege.

Articolele 342-348 C. pr. pen., prin prevederilor lor, reglementează procedura camerei preliminare în cazul sesizării instanței prin rechizitoriu, în timp ce în cazul soluționării plângerilor împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată legiuitorul a impus procedura prevăzută în art. 340-342 C. pr. pen.

Tot în cadrul acestei proceduri intermediare judecătorul de cameră preliminară mai are competențe și în verificarea legalității și temeiniciei dispunerii măsurilor preventive, putând dispune luarea, menținerea, înlocuirea, revocarea sau încetarea de drept a acestora.

3.3. Judecata

Judecata este considerată în accepțiunea sa largă, ca fiind faza centrală și cea mai importantă a procesului penal², întrucât obiectul său îl constituie soluționarea definitivă a cauzei penale. Importanța fazei de judecată este dată de activitatea instanței de judecată

¹ G. Theodoru, I. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 194.

² S. Kahane, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 242.

căreia îi revine obligația verificării întregii activități procesuale care presupune activități desfășurate de organele judiciare, părți, subiecți procesuali principali și alți participanți, atât înaintea judecării cauzei, cât și în cadrul judecării ei.

Această fază cuprinde judecata propriu-zisă, finalizată printr-o hotărâre definitivă de condamnare, achitare, renunțare la aplicarea pedepsei, amânare a aplicării pedepsei sau încetare a procesului penal.

În cazul încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției între procuror și inculpat în faza urmăririi penale, este sesizată instanța de judecată cu respectivul acord.

Odată cu intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură penală (1 februarie 2014), recursul a devenit cale extraordinară de atac (recursul în casație), astfel că faza judecării nu mai cunoaște trei etape, ci doar două, hotărârea pronunțată de instanța de apel fiind definitivă¹.

3.4. Punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale – faza finală a procesului penal

Punerea în executare a hotărârilor penale definitive reprezintă activitatea procesuală, efectuată din oficiu, prin care sunt executate dispozițiile hotărârii penale definitive².

Ultimei faze a procesului penal, îi revine menirea traducerii în viață a hotărârii penale definitive și realizarea scopului legii penale și a legii procesual penale³.

Limita inițială a acestei faze procesuale este reprezentată de momentul rămânerii definitive a hotărârii penale, iar limita finală o constituie momentul punerii în executare a dispozițiilor din hotărâre, moment care poate fi determinat diferit în funcție de felul pedepsei, fie prin procesul-verbal în care se consemnează data la care a început executarea pedepsei, fie prin recipisa de achitare a amenzii penale⁴.

În cadrul procesului penal trebuie aduse la îndeplinire dispozițiile hotărârii penale rămase definitive, dispoziții ce prevăd constrângerea persoanelor condamnate, astfel ca acestea să suporte în mod efectiv sancțiunile penale aplicate⁵.

* *
*

3.5. Modalități atipice ale desfășurării procesului penal

Există forme atipice ale procesului penal în ipoteza în care, deși faza de urmărire penală se finalizează printr-o soluție de netrimitere în judecată, are loc totuși faza de

¹ C. S. Paraschiv, *Fișe de procedură penală pentru admiterea în magistratură și avocatură*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2018, p. 4.

² M. Olariu, *Fazele procesului penal român, în conformitate cu prevederile Noului Cod de procedură penală*, Acta Universitatis George Bacovia. Juridica – Volume III, ISSUE 1/2014, p. 50.

³ I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală.*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 27.

⁴ A. L. Lorincz, *Drept procesual penal*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 153.

⁵ M. Olariu, *op. cit.*, p. 50.

judecată, ca urmare a dispoziției judecătorului de cameră preliminară. Astfel, conform art. 341 alin. 7 pct. 2 lit. c) C. pr. pen., judecătorul de cameră preliminară sesizat cu o plângere îndreptată împotriva soluției de netrimitere în judecată, într-o cauză în care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale, admitând plângerea, poate dispune începerea judecării când probele sunt legal administrate în cursul urmăririi penale și suficiente. Astfel, în circumstanțele arătate mai sus, este posibil ca judecarea unei cauze să debuteze în fața instanței de judecată fără ca faza urmăririi penale să fi fost finalizată prin dispoziția de trimitere în judecată. Caracterul atipic al procesului penal, în acest caz, constă în judecarea de către instanță a unui dosar penal în condițiile inexistenței rechizitoriului, ca act de sesizare¹.

4. Noțiunea, obiectul și izvoarele dreptului procesual penal

Ca oricare dintre ramurile de drept, dreptul procesual penal este constituit dintr-un ansamblu de norme juridice prin aplicarea cărora se reglementează desfășurarea procesului penal, organele competente să participe la procesul penal și atribuțiile acestora.

Obiectul dreptului procesual penal îl constituie procesul penal în sine.

Noțiunile de proces penal și drept procesual penal nu sunt identice dat fiindcă procesul penal este o activitate concretă reglementată de lege, desfășurate de anumite organe judiciare, într-un anumit scop, iar dreptul procesual penal conține un ansamblu de norme juridice care reglementează modul de desfășurare a procesului penal, stabilește organele competente să ducă la îndeplinire activitățile necesare realizării procesului penal și ce acte trebuie îndeplinite, precum și care sunt drepturile și obligațiile participanților la procesul penal.

Dreptul procesual penal are ca izvoare juridice:

1. Constituția României

În virtutea atributului de lege fundamentală, impune norme cu caracter general cu aplicabilitate nemijlocită în derularea procesului penal. Prevederile Constituției stabilesc astfel de reguli: egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări – art. 16; faptul că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile – art. 23 alin. 1; inviolabilitatea domiciliului – art. 27; dreptul la apărare – art. 24; dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil art. 21 alin. 3; prezumția de nevinovăție – art. 23 alin. 11 etc.

2. Codul de procedură penală

Actualul Cod de procedură penală, adoptat în anul 2010, după ce a suferit modificări, a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014. Structurat în partea generală și partea

¹ I. Neagu (coord.), M. Damaschin, *op. cit.*, p. 23 și M. Damaschin, *Drept procesual penal, Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 22.

specială, Codul de procedură penală înglobează marea majoritate a normelor juridice care stabilesc desfășurarea procesului penal.

3. Codul penal

Codul penal conține, în mod frecvent, prevederi care se referă la desfășurarea procesului penal. Bunăoară, sunt avute în vedere situațiile în care punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate pentru infracțiunile de: lovire sau alte violențe – art. 193 C. pen., vătămare corporală din culpă – art. 196 C. pen., amenințare – art. 206 C. pen., hărțuire – art. 208 C. pen., viol – art. 218 alin. 1 și 2 C. pen., agresiune sexuală – art. 219 alin. 1 C. pen., hărțuire sexuală – art. 223 C. pen., violarea de domiciliu – art. 224 C. pen., violare a sediului profesional – art. 225 C. pen., violarea vieții private – art. 226 C. pen., abuz de încredere – art. 238 C. pen. etc.

Normele din Codul penal care constituie izvoare de drept sunt și cele referitoare la lipsa plângerii prealabile – art. 157 C. pen., retragerea plângerii prealabile – art. 158 C. pen., precum și cele prin care se stabilește că împăcarea înlătură răspunderea penală (înșelăciunea – art. 244 alin. 3 C. pen. etc.).

Sunt avute în vedere și dispozițiile privitoare la cauzele justificative sau cauzele de neimputabilitate, care determină stingerea acțiunii penale prin soluții de neurmărire sau de netrimiteră în judecată ori de achitare.

Între Codul de procedură penală și Codul penal există o legătură organică, în sensul că dispozițiile dreptului penal substanțial se transpun în practică numai prin intermediul dreptului procesual penal (material).

Potrivit doctrinei, dreptul procesual penal, la rândul său, nu poate exista fără drept penal, deoarece dreptul penal consacră faptele considerate infracțiuni a căror săvârșire impune aplicarea unei sancțiuni.

4. Codul civil

Codul civil este de asemenea izvor al dreptului procesual penal. Câteva dispoziții din Codul civil au aplicabilitate în soluționarea proceselor penale, în special în soluționarea laturii civile a cauzei (de exemplu art. 1372 C. civ. care reglementează răspunderea pentru fapta minorului sau a celui pus sub interdicție), părții civile și părții responsabile civilmente.

Hotărârea definitivă a instanței civile asupra unei împrejurări ce constituie o chestiune prealabilă în procesul penal are autoritate de lucru judecat în fața instanței penale.

5. Codul de procedură civilă

Codul de procedură civilă constituie izvor al procesului penal venind să completească nereglementarea de către legiuitor, prin normă procesual penală, a unor aspecte cum este bunăoară enumerarea bunurilor mobile care nu sunt supuse urmăririi silite (art. 726 C. pr. civ.).